

KLUB TVORIVOSTI (30)

Ako lepšie čítať

Už niekoľko rokov sa dozvedáme, že naši žiaci majú problémy s porozumením prečítaných textov. Človek, ktorý číta texty a nerozumie im, nemá motiváciu čítať. Každý z nás sa však v tomto smere môže zlepšovať.

Tí, ktorí majú problémy porozumieť prečítanému textu a strácajú záujem čítať, sa ochudobňujú o jednu z najvýznamnejších možností, ako získavať nové informácie. Nevieť, či niekto testoval aj vedcov, vynálezcov, politikov alebo podnikateľov. Ich testy by dopadli asi lepšie než tie na našich školách.

RÝCHLOSŤ ČÍTANIA V ČÍSLACH

Podpriemerný čitateľ prečíta za minútu 90 až 190 slov, skúsený 200 až 250 slov. Priemer dosahovaný tréningami čitateľmi po absolvovaní kurzov rýchleho čítania je približne 500 slov. Špičkový absolvent kurzu sa môže tešiť z rýchlosti aj okolo 900 slov za minútu. Pri tzv. selektívnom čítaní možno dosiahnuť ešte oveľa vyššie výkony.

Schopnosť rýchlo čítať súvisí najmä s dobrým zrakom, koncentrovanou pozornosťou a správnymi návykmi. Z histórie poznáme ľudí, ktorí aj bez absolvovania kurzov rýchleho čítania dokázali čítať mimoriadne rýchlo. Patrili medzi nich napríklad A. S. Puškin, T. A. Edison, M. Gorkij či Napoleon Bonaparte, ktorý prečítal (vraj) dvetisíc slov za minútu. J. F. Kennedy dosahoval rýchlosť v čítaní asi 1 200 slov za minútu. Neuveriteľné sú informácie o tom, že H. Balzac bol schopný prečítať rozsiahly román za pol hodiny. To je pre normálnych čitateľov nepredstaviteľné. Môj osobný rekord počas štúdia na vysokej škole bol dvojo skript za jednu noc. Ako povolený,

ale neodporúčaný doping mi poslúžilo to, že som ráno išiel na skúšku v poslednom možnom termíne. A vtedy som pochopil, že sa dá čítať rýchlo a súčasne s lepším porozumením, než keby som mal desaťkrát viac času a *driemal* nad skriptami.

POZOR NA ČIARKY

Zmysel textu môžu veľmi ovplyvniť vynechané alebo zle umiestnené čiarky. Známym je príklad, keď odsúdeného pripravovali na popravu. Vtom doklusal posol od kráľa a katovi odovzdal lístok, na ktorom bolo napísané: *Popraviť nie oslobodiť!* Čiarka tam nebola a kat už mal pripravený klát i sekeru a vysvetlil si to takto: *Popraviť, nie oslobodiť!* Odsúdeného popravili. Keď kráľ chcel, aby odsúdeného oslobodili, potom to mal správne napísať: *Popraviť nie, oslobodiť!* Takže pozor na čiarky.

CHYBY PRI ČÍTANÍ

Jednou z najznámejších chýb je *šepkanie* čítaného textu. Ani pri najrýchlejšom rozprávaní nemožno prakticky prekročiť rýchlosť 250 slov za minútu. Ešte horšie sú prípady, keď sa pery pohybujú bez vydávania zvuku – ľudia si to zväčša ani neuvedomujú. Ďalšou chybou sú pohyby hrtana.

Celkom neviditeľnou a neuvedomovanou chybou je vytváranie tzv. artikulačných obrazcov. Zjednodušene povedané je to *rozprávanie v myslí*. Čítajúci si zväčša ani nechce priznať svoj *vnútorný hlas*. Zvýšením rýchlosti čítania nad 300 slov za minútu tento problém zaniká – už si nestačíme

hovoríť ani v myslí.

Častým problémom sú aj tzv. regresie – vracanie sa späť k už prečítanému textu.

Ďalšie spomaľovanie spôsobuje veľa fixácií na riadok. Na príčine

môže byť tiež horšie periférne videnie.

Ešte väčšou chybou je, keď sa pri čítaní pohybuje hlava v smere čítania. Pohybovať sa majú iba oči.

AKO NA TO

Pred čítaním sa odpútajte od rôznych rušivých vplyvov. Čítaný text si umiestnite tak, aby ste ho mali v optimálnej vzdialenosti, možno radšej trochu ďalej, ako bližšie (asi 25 až 40 cm). Ak je text trochu ďalej, nemusia oči toľko *behať*. Dobrou pomôckou je tiež stojanček, ktorý vám uvoľní ruky a udržiava text pod rovnakým uhlom. Najlepšie je umiestnenie textu kolmo na smer pohľadu.

Ešte pred čítaním si predstavte, čo od čítaného textu očakávate. Pery, jazyk a hla-

Niekoľko zaujímavých textov

O tom, ako prekvapujúco pracuje náš mozog, svedčí aj to, že v súvislých textoch dobre prečítame slová, hoci pôsobia na prvý pohľad ako zmes písmen. Stačí však, aby mali na správnych miestach umiestnené prvé a posledné písmená v slove. **Pdoľa vskýmu jnednej uveni-zetry náeleží na tom, ako sú unoležé pesímná v solve. Delôtižé je, aby pvré apsoldené pesímno v solve bloo na snárpovm meitse. Otatsné mžôu byť porhpeavdzaoané. Ten náš mzoog je rainda zháada.**

Pri absencii niektorých hlások sa dajú slová tiež zväčša prečítať, napr.:

Nár čky som tu vy echal nie olko pís en a aj tak sa to dá prečí ať.

Skúste ešte prečítať toto:

5KU5 PR3C1747 7070. D4 S4 70. M0Z35 BY7 N4 53B4 HRDY (4). N13 K4ZDY D0K4Z3 PR3C1747 73N70 73X7.

Napriek tomu, že vo vete chýbajú celé slová, zmysel zostáva zväčša zachovaný.

Horná časť písmen obsahuje viac informácií, ako dolná

Prečítate aj túto vetu?

sviky nechajte v úplnom pokoji. Snažte sa nerobiť regresie – nevracajte sa v texte späť, ale postupujte stále dopredu. Regresie sa nemusia odohrávať iba na práve čítanom riadku, ale oči sa môžu občas vracat' aj na predchádzajúce riadky. Hoci sa regresie pokladajú za chybu čitateľa, dovolím si tvrdiť, že neraz ide o chybu autora, ktorý text napísal tak nezrozumiteľne, že čitateľ sa vracia k už prečítanému, aby pochopil.

FIXÁCIE

Aj keď sa zdá, že zrak plynule kľže po texte, nie je to pravda. Oko nie je schopné čítať pri pohybe, musí sa zastaviť (zafixovať)

prečítať a potom preskočiť na ďalší fixačný bod. Počas *skokov* z jednej fixácie na druhú mozog nevníma nečitateľný obraz, ale plynule spája obrazy z jednotlivých fixácií do spoločného vnemu. Necvičený čitateľ potrebuje na jeden riadok 6 až 9 fixácií. Experimentálne sa zistilo, že oči strávia až 90 % celkového času na *fixačných zastávkach*.

Dosiahnuť niekoľkonásobne vyššiu rýchlosť čítania nám v prvom rade pomôže znížiť počet fixácií. Na jednu fixáciu si možno tréningom zapamätať šesť až deväť nesúvisiacich znakov alebo až 20 súvisiacich znakov – t. j. až tri slová (resp. tretinu

riadku). Ďalším trénovaním možno zvýšiť tento počet na 30 znakov. Dá sa to dosiahnuť zlepšením periférneho videnia. V kurzoch sa využívajú prístroje, ktoré na krátky moment (1/10 až 1/5 sekundy) premietajú zoskupenia písmen, prípadne aj číslíc alebo jednotlivé slová či viacero slov tak, že počet znakov sa postupne zvyšuje. Čas na čítanie je taký krátky, že umožňuje iba jednu fixáciu. To isté sa dá precvičovať pomocou špeciálnych programov na monitore počítača či na tablete alebo mobile.

Samoukom pomôže zjednodušená pomôcka, tzv. blesková kartička. Touto kartičkou z tvrdého papiera zakrývame text a rýchlym posunom prstov dolu a vzápätí hore odkryjeme na zlomok sekundy pripravený text: pod seba napíšeme jednotlivé slová alebo zoskupenia písmen tak, aby sa počet znakov postupne zvyšoval zo štyroch až na tridsať. Takéto cvičenia prinášajú viacnásobný úžitok: rozširujú zrakové rozpätie, zdokonaľujú postreh, zlepšujú krátkodobú pamäť, nútia k vyššej pozornosti a zlepšujú schopnosť sústredenia. Istým vylepšením tohto postupu by bolo to, keby pohyby s kartičkou robil pomocník.

Ďalším spôsobom na cvičenie zrakového rozpätia je čítanie bežného textu, v ktorom si vyznačíme fixačné body, napríklad vertikálnymi čiarami cez čítaný text. Počet takýchto fixačných čiar postupne znižujeme zo sedem až na tri. Aby sme nemuseli robiť čiary priamo do textu, môžeme si ich vyznačiť na priesvitnú fóliu, ktorú potom prikladáme na práve čítanú stranu. Ďalšou možnosťou je nakresliť si fixačné čiary na kartičky. Počet týchto čiar bude na každej kartičke iný (od troch do sedem). Kartičku posúvame pod alebo nad čítaným textom. Začíname kartičkou so siedmimi fixačnými čiarami, potom prejdeme na kartičku so šiestimi čiarami, a tak postupujeme až na kartičku s tromi čiarami.

Najjednoduchšia rada: Ak sa vám predchádzajúce rady zdali komplikované, snažte sa vždy čítať o trochu rýchlejšie, než je vám príjemné (samozrejme, neplatí to pre odpočinkové čítanie). Takto môžete sústavne zvyšovať rýchlosť čítania, kým nedosiahnete požadovanú hodnotu.

Ing. Štefan Holakovský
Patentová a známková kancelária GENIUM®
Ilustrácia autor, foto Pixabay

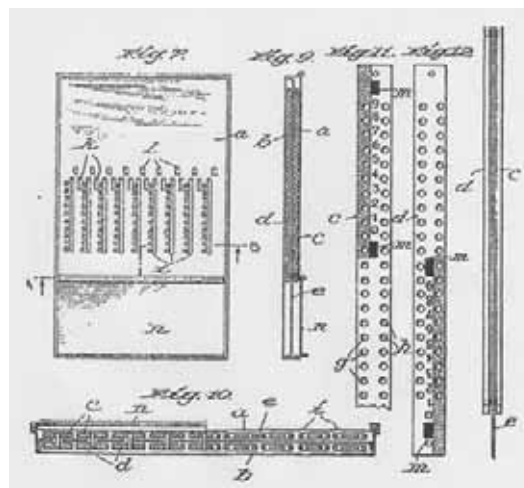
Vreckové mechanické kalkulačky

Vedeli ste, že desiatky rokov pred nástupom tranzistorov a integrovaných obvodov existovali už vreckové mechanické kalkulačky?

Vrecková mechanická kalkulačka PICMA

Vrecková mechanická kalkulačka RYCHLOPOČTÁŘ

Jeden z prvých patentov vreckových mechanických kalkulačiek DE367599 Carla Kublera z roku 1919

Veľkosť týchto kalkulačiek sa dala celkom porovnať s prvými elektronickými kalkulačkami. Najdôležitejšími súčiastkami stolových mechanických kalkulačiek boli ozubené kolieska.

Kalkulačky, ktoré sa mali zmestiť do vrecka, potrebovali však iné riešenie. Vynálezcovia našli jednoduchý princíp, a ten umožnil zmenšiť hrúbku na niekoľko milimetrov. Následne sa na túto dieru na trhu vrhli desiatky vynálezcov, výrobcov a pribúdalo mnoho značiek.

Francúzska kalkulačka (spočítavačka) PICMA mala už deväťmiestny displej.

V Česko-Slovensku sa vyrábala dokonca o niečo menšia kalkulačka RYCHLOPOČTÁŘ, pomocou ktorej bolo možné nielen spočítavať, ale aj odpočítavať.

Rozmery

PICMA: 92 × 150 × 5 mm

RYCHLOPOČTÁŘ: 84 × 137 × 4 mm

Štefan Holakovský, foto autor

OPÝTALI SME SA JAZYKOVEDCOV...

... ako sa skloňuje podstatné meno trpaslík

Podstatné meno *trpaslík* sa v Krátkom slovníku slovenského jazyka (4. vyd. 2003) vysvetľuje po prvé ako „rozprávková bytosť malej postavy, piadimužík“ a po druhé ako „človek vzrastom pripomínajúci trpaslíka“, pričom sa pri ňom uvádza pádová prípona tvaru genitívu jednotného čísla *-a* (*trpaslíka*) a zakončenie nominatívu množného čísla *-ci* (*trpaslíci*). Z toho vyplýva, že sa skloňuje podľa životného vzoru *chlap* a v datíve a lokáli jednotného čísla má tvar s príponou *-ovi* (*proti trpaslíkovi*, *rozprávka o trpaslíkovi*) a v akuzatíve množného čísla má tvar *trpaslíkov* (*domček pre trpaslíkov*).

Slovo *trpaslík* sa okrem naznačených významov používa aj v ďalších významoch. Jednak sa ním pomenúva zvyčajne hlinená figúrka, často vystavovaná v predzáhradkách alebo v záhradách, ako to je vidieť aj zo spojenia *záhradný trpaslík*, s ktorým sa nezriedka môžeme stretnúť aj na internetových stránkach alebo v predajniach záhradníckych potrieb. Okrem toho sa slovo *trpaslík* používa aj ako astronomický termín vo význame

„hviezda nízkej svietivosti“ (porov. Astronomická terminológia. Bratislava: Slovenská astronomická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied 1998). V citovanej publikácii sa uvádzajú aj termíny *hviezdny trpaslík*, *biely trpaslík*, *červený trpaslík*, *hnedý trpaslík*.

V jazykovej praxi sa spojenie *záhradný trpaslík* v tvare nominatívu množného čísla používa v dvoch podobách, a to podľa životného skloňovania v tvare *záhradní trpaslíci*, ale aj podľa neživotného skloňovania v tvare *záhradné trpaslíky*. Podobne je to aj pri používaní astronomických termínov, pri ktorých sa stretáme s podobami nominatívu množného čísla *bieli trpaslíci*, *červení trpaslíci*, *hnedí trpaslíci*, ale aj s podobami *biele trpaslíky*, *červené trpaslíky*, *hnede trpaslíky*. Dostali sme otázku, či uvedené podoby sú správne.

V spisovnej slovenčine nezriedka platí zásada, že ak sa názov osoby použije na pomenovanie veci, mení sa aj skloňovanie takéhoto názvu, takže namiesto životného skloňovania sa uplatňuje sklo-

ňovanie podľa neživotného vzoru. Na ilustráciu uvádzame niekoľko príkladov: meno starorímskeho boha vojny Marsa má životné skloňovanie, napr. *chrám zasvätený Marsovi*, ale názov planéty Mars má neživotné skloňovanie, napr. *život na Marse*; názov *obor* ako pomenovanie bytosti má životné skloňovanie a v nominatíve množného čísla tvar *obri* (*dvaja obri*), ale ako pomenovanie zvierata alebo veci má tvar *obry*, napr. v kynológii *belgické obry*, v astronómii *hviezdne obry* (= hviezdy vysokej svietivosti); názov osoby *antagonista* vo význame „odporca, protivník“ má v nominatíve množného čísla tvar *antagonisti*, ale vo význame „látka viažuca sa na substrát, blokátor“ má tvar *antagonisty* (porov. Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, 2006). Z naznačeného vyplýva, že slovné spojenia *záhradné trpaslíky*, *biele trpaslíky*, *červené trpaslíky*, *hnede trpaslíky* sú jazykovo správne, aj keď sa neživotné skloňovanie pri podstatnom mene trpaslík zatiaľ v jazykových príručkách nezachytáva, čo však vyplýva z toho, že sa nezachytávajú ani uvedené nové neživotné významy.

PaedDr. Matej Považaj, CSc.